

debat anmeldelser

FRA HOMOSEKSUALITETENS BARNDOMSÅR

Karl Peder Pedersen:

Poul og kærligheden – En kontrærseksuels bekendelser

Gads Forlag 2021.

I seksualitetshistoriske forskerkredse har der i de seneste årtier eksisteret bred enighed om at betragte den homoseksuelle som en social figur, der først opstod i 1800-tallets sidste halvdel. Betragtningen føres ofte tilbage til den franske idéhistoriker Michel Foucault og hans bog *Viljen til viden* fra 1976, der på polemisk vis daterede den homoseksuelles fødsel til 1870 og udgivelsen af den berlinske psykiater Carl F.O. Westphals indflydelsesrige artikel "Den kontrære Seksualfølelse".¹ Siden da har idéen om den homoseksuelle figurs eksklusive tilhørsforhold til den moderne æra påvirket adskillige seksualitetshistorikere.² Det gælder også i Danmark, hvor humanistiske forskere siden slutningen af 1980'erne har kastet lys over forskellige aspekter ved 1800-, 1900- og 2000-tallets danske homoseksualitetshistorie.³

---

1 Foucault: *Viljen til viden*, 52-53. Foucaults datering af Westphals artikel er i øvrigt ukorrekt, idet artiklen udkom i 1869. Ud over Foucault var der flere andre humanistiske forskere, som begyndte at historisere den homoseksuelle figur i 1960'erne og 1970'erne, se f.eks. McIntosh: "The Homosexual Role"; Weeks: *Coming Out*.

2 F.eks. Greenberg: *The Construction of Homosexuality*; Halperin: *One Hundred Years of Homosexuality*.

3 F.eks. Bech: *Når mænd mødes*; Bissenbakker: *Begreb om begær*; Bønnelycke: "De uappetligste fyre"; Heede: *Herman Bang*; Heede: *Hjertebrødre*; Edelberg: *Storbyen trækker*; Lützen: *Hvad hjertet begærer*; Nebeling Petersen: *Somewhere, over the Rainbow*; Nyegaard: *Perverse forbrydere og gode borgere*; von Rosen: *Månens kulør*; von Rosen: "Denmark 1866-1976"; Rosenbeck: *Kvindekøn*; Rydström: *Odd Couples*; Shield: *Immigrants in the Sexual Revolution*.

Selvom dansk homoseksualitetshistorie i dag udgør et solidt forskningsfelt, er der fortsat rig mulighed for at undersøge nye områder og genstandsfelter. Det viser forhenværende arkivar, dr.phil. Karl Peder Pedersen med sin bog *Poul og kærligheden – En kontrærseksuels bekendelser*. Bogen bidrager til dansk homoseksualitetshistorie ved at anvende en hidtil ubrugt analytisk tilgang, nemlig den historiske biografi. Desuden kaster bogen lys over den relativt ukendte Poul G. Andræ (1843-1928), der i midten af 1800-tallet voksede op i Københavns finere kredse som søn af statsminister Carl G. Andræ (1812-1893). I 1868 blev Poul Andræ cand.jur. med topkarakterer ved Københavns Universitet, hvorefter han fik stillinger som embedsmand i indenrigs- og finansministeriet for til sidst at ende som amtsforvalter i Skanderborg i 1889-1894. Takket være en betydelig personlig formue trak Andræ sig fra amtsforvalterstillingen som 50-årig. Herefter levede han i København som historisk interesseret forfatter, fra 1912 med titel af etatsråd.

Det er ikke Andræs prominente familiebaggrund og embedsmandskarriere, der optager Pedersen. Derimod fokuserer han på det forhold, at Andræ var tiltrukket af andre mænd, især grove arbejderklassemænd, og altså var kontrærseksuel, hvis man skal anvende statsministersønnens egen Westphal-inspirerede måde at definere sit erotiske følelsesliv. Desuden havde Andræ masochistiske lyster. Det gør Andræ interessant, fordi hans liv udfoldede sig midt i det, man kan kalde for homoseksualitetens barndomsår. Det vil groft sagt sige perioden fra 1860'erne og frem til 1930'erne, hvor gamle forståelser af sex og erotik mellem personer af samme køn som syndig sodomi og strafværdig sædelighedsforbrydelse gradvist blev udfordret af nye lægevidenskabelige tanker om kontrær seksualfølelse, kønslig inversion og homoseksualitet, med dertilhørende sociale identiteter og sygeliggørelse.⁴

De seksualitetshistoriske forandringsprocesser formede Andræs liv på flere måder og kan i dag studeres i de unikke og hidtil uudforskede personlige papirer, som han efterlod ved sin død. Papirerne består bl.a. af Andræs dagbøger, der går tilbage til barndommen, og hans brevkorrespondancer med familie og venner. I dag findes Andræs papirer på Rigsarkivet, hvor Pedersen har fundet dem og gjort dem til genstand for en lødig, genstandssensitiv undersøgelse. Desuden har Pedersen brugt sit omfattende arkivkendskab til at inddrage andet relevant kilde materiale såsom kirkebøger, folketællinger og skiftemateriale. Med materialet tegner Pedersen et righoldigt billede af Andræs erotiske følelsesliv, hans intime forhold til andre mænd og af det samfund, der satte rammerne for hans tilblivelse som det, man efterfølgende ville kalde for en homoseksuel mand.

---

4 Edelberg: *Storbyen trækker*, 60-62; von Rosen: *Månens kulør*, 531-539.

FOUCAULDIANSKE DIALOGER

Pedersens biografi er skrevet til et bredt publikum: levende, forståelig og veldisponeret. Det betyder også, at især teoretiske perspektiver og metodiske overvejelser er udeladt.⁵ At Pedersens biografi er skrevet uden synlige teoretiske perspektiver gør den dog ikke teoretisk uinteressant. Det vil jeg gerne synliggøre ved at bringe biografien i eksplicit dialog med Foucaults seksualitetshistorie, *Viljen til viden*. Herved håber jeg at fremhæve nogle af de kvaliteter, som biografien i mine øjne besidder, og at italesætte enkelte perspektiver, som kunne være udfoldet mere i den foreliggende tekst.

Læser man Pedersens biografi gennem Foucaults seksualitetshistorie, virker det oplagt at se den som en bekræftelse af idéhistorikerens berømte opgør med den såkaldte repressionshypotese. Ifølge Foucault var 1800- og 1900-tallets moderne samfund ikke primært seksuelt undertrykkende. Derimod var samfundene kendetegnet ved en konstant nyfigenhed og aldrig ophørende snakkesalighed omkring det seksuelle, hvilket førte til, at seksualitet som sådan blev installeret i dem.⁶ Netop videbegærligheden og den konstante italesættelse løber som en rød tråd gennem Pedersens biografi. Ikke bare bekendte Andræ livet igennem sine inderste seksuelle tanker og oplevelser til sin dagbog, der fungerede som en slags skriftefader.⁷ Han diskuterede også åbent sin seksualitet med familiemedlemmer, venner og flere prominente personligheder. F.eks. lykkedes det Andræ at få en personlig konsultation hos den berømte østrigske psykiater Richard von Krafft-Ebing i Wien i 1892, ligesom han i skriftlige erklæringer orienterede både daværende statsminister J.B.S. Estrup og selveste kong Christian 9. om sin seksuelle konstitution.⁸ Desuden var Andræ konstant genstand for andres nysgerrige sladder og spørgsmål, når han bevægede sig uden for hjemmets fire vægge.⁹ På den måde fremstår Andræ ikke som en mand, der levede i en sexundertrykkende, victoriansk tidsalder. Tværtimod brugte både han og omgivelserne enorme kræfter på at komme til klarhed omkring mandens lystfølelser og kønsliv. I et foucauldiansk perspektiv bidrog disse kraftanstrengelser både til seksualitetens installation i Andræ som person og i det fremvoksende moderne samfund mere generelt.

Det fører dialogen videre til Foucaults idé om den moderne seksualitetsinstallation som en såkaldt *scientia sexualis*. Ifølge Foucault hang seksualitetens historiske installation i 1800-tallets moderne samfund tæt sammen med opblomstringen af den sekulære lægevidenskab, idet seksualitet her blev genstand for performativ videnskabelig analyse, individuel overvågning og beken-

---

5 Dog rummer bogen enkelte historiografiske perspektiver til seksualitetshistoriske studier fra ind- og udland.

6 Foucault: *Viljen til viden*, 26-45.

7 Pedersen: *Poul og kærligheden*, 38.

8 Ibid., 142-143; 163-166; 191-192.

9 Ibid., 65-66, 73, 136-137.

delse, samt massiv sandhedsproduktion.¹⁰ I forhold til den teoretiske tanke kan Pedersens biografi læses som en mere kritisk samtalepartner. På den ene side understreger biografien, at lægevidenskaben var en vigtig aktør i Andræs liv. Ud over Krafft-Ebing opsøgte han adskillige danske psykiatere, ligesom han benyttede den lægefaglige term kontrærseksuel som sin foretrukne selvbetegnelse.¹¹ På den anden side viser biografien, at andre diskurser og aktører end de rent lægevidenskabelige var centrale komponenter i Andræs forsøg på at forstå og definere sit begær. Især antikkens lovprisninger af erotiske forhold mellem mænd, som Andræ blev bekendt med gennem sin fine skoleuddannelse, spillede en vigtig rolle. I dagbogen beskrev Andræ flere gange sine forelskelser med det græske begreb τα παιδικα (ta paidika eller "elskede dreng"), ligesom han brugte det græske tegn π som en kode for pæderasti (dvs. mænds seksuelle forhold til yngre kønsfæller).¹² Desuden oplevede han selv resterne af antikkens afslappede forhold til sex mellem mænd på flere rejser til Italien, bl.a. med sin familie i 1871-1872.¹³ Ved at fremhæve disse videnskabseksterne diskurser og modeller for sex og erotik mellem mænd komplicerer Pedersens biografi indirekte Foucaults idé om den moderne seksualitet som en ren scientia sexualis.

Endelig kan Pedersens biografi bringes i dialog med Foucaults idé om den moderne seksualitetsinstallation som et biopolitisk magtredskab, der fungerer ved at subjektivere mennesker som seksuelle væsner. Som Foucault påpegede, indebærer seksuel subjektivering i de moderne samfund dels, at subjektet får eksistens gennem modernitetens seksualitetskategorier, såsom homo- og heteroseksuel, dels at subjektet kommer til syne som en aktør med mulighed for at øve modstand mod kategoriernes heteronormative verdensordning.¹⁴ Den dobbeltydighed kan også læses ind i Pedersens biografi. Biografien demonstrerer for det første, hvordan Andræ blev et proto-homoseksuelt subjekt ved konstant at relatere sig selv til sin samtids fremvoksende seksualitetskategorier, såsom kontrærseksuel, masochist, homoseksuel, heteroseksuel o.l. For det andet viser biografien, hvordan denne subjektiveringsproces gav grobund for modstand mod samfundets homofobi og forsøg på at begrænse sex og erotik mellem mænd. F.eks. kan Andræ ses som en historisk tidlig homoseksuel aktivist, idet han allerede i 1892 udgav en oplysende artikel om homoseksualitet i det fornemme tidsskrift *Bibliothek for Læger*. I artiklen argumenterede Andræ for, at homoseksualitet i reglen var medfødt, og at homoseksuelle mænd ikke udgjorde en trussel mod ungdommen.¹⁵ Desuden

---

10 Foucault: *Viljen til viden*, 64-77.

11 Pedersen: *Poul og kærligheden*, 76-79; 101-102, 137-139, 182.

12 Ibid., 41. Bemærk, at antikkens rolle som positivt referencepunkt for mange af datidens homoseksuelle også er blevet bemærket af andre seksualitetshistorikere, se f.eks. Dowling: *Hellenism and Homosexuality in Victorian Oxford*; Weeks: *Coming Out*.

13 Pedersen: *Poul og kærligheden*, 56-58.

14 Foucault: *Viljen til viden*, 97-108.

15 Pedersen: *Poul og kærligheden*, 176-181.

viste modstanden sig i Andræs opfindsomme måder at komme i kontakt med andre mænd på. Bl.a. flanerede han flere gange diskret ved rytterstatuen på Kongens Nytorv og inviterede spændende mandlige bekendtskaber på dagsudflugter til Sverige. Det gjorde han, fordi svensk politi som regel ikke retsforfulgte kønsforhold mellem danske mænd, men nøjedes med at eskortere pågrebne nabofolk ud af landet.¹⁶ På den måde viser Pedersens biografi også, at Andræs liv var fuld af modstandskampe og forsøg på at finde øjeblikke af lykke og nydelse med andre mænd. Det perspektiv falder fint i tråd med Foucaults tanker om den seksuelle subjektiverings indbyggede dobbelttydighed.

FAMILIESKABET?

I forlængelse af ovenstående dialoger kan man overveje, om Pedersens biografi kunne have rejst andre kritiske modspil til Foucault ved at udfolde visse tematikker mere. Her tænker jeg især på Andræs forhold til sine forældre og sin bror. Det fremgår tydeligt, at Andræ var meget bevidst om sin fornemme baggrund og vigtigheden af at bevare familiens ære. Det rejser en række spørgsmål, som kun berøres delvist i biografien. For eksempel hører man ikke meget om, hvad forældrene og broren vidste og mente om Poul Andræs seksualitet? Var der visse grænser eller præmisser for deres opbakning til Andræs livsstil og aktivisme, såsom ønsker om diskretion og tilbageholdenhed? Eller støttede de ham ubetinget? Det er muligt, at en besvarelse af disse familieorienterede spørgsmål ligger uden for bogens biografiske grene, men en større udforskning af dem kunne have bidraget med interessante perspektiver på de rammer, der definerede Andræs liv og muligheder. Desuden kunne udforskningen indirekte have bidraget med interessante teoretiske modspil til Foucault, fordi han heller ikke interesserede sig meget for familiens rolle i den moderne seksualitetsinstallation.¹⁷

Det ændrer dog ikke på, at Pedersen har skrevet en glimrende og perspektivrig biografi, som bestemt fortjener at blive læst af alle med interesse i dansk homoseksualitetshistorie.

---

16 Ibid., 72-76, 95-97. Pedersens beskrivelser af adfærdsmønstre i Københavns proto-homoseksuelle subkultur i 1800-tallets sidste halvdel kan også ses som et vigtigt bidrag til eksisterende kortlægninger af sådanne subkulturer i ind- og i udland, se f.eks. Chauncey: *Gay New York*; Cook: *London and the Culture of Homosexuality*; von Rosen: *Månens kulør*; Söderström (red.): *Sympatiens hemlighetsfulla makt*.

17 Herved kunne biografien også have skrevet sig tydeligere ind i de seneste årtiers forskningsmæssige fokus på queer familieliv i et historisk perspektiv, se f.eks. Cook: *Queer Domesticities*; Murray: *Not in This Family*.

PUBLICERET MATERIALE

- Bech, Henning: *Når mænd mødes: Homoseksualiteten og de homoseksuelle*, København: Gyldendal, 1988.
- Bissenbakker, Mons: *Begreb om begær: Queeringer af nyere dansk litteratur*, Odense: Syddansk Universitetsforlag, 2005.
- Bønnelycke, Cecilie: "De uappetligste fyre": Om følelsernes rolle i dækningen af sædelighedsskandalen, 1906-07", *Temp – tidsskrift for historie*, 16, 2018, 81-99.
- Chauncey, George: *Gay New York: Gender, Urban Culture, and the Makings of the Gay Male World, 1890-1940*, New York: Basic Books, 1994.
- Cook, Matt: *London and the Culture of Homosexuality, 1885-1914*, Cambridge: Cambridge University Press, 2003.
- Cook, Matt: *Queer Domesticities: Homosexuality and Home Life in Twentieth-Century London*, London: Palgrave Macmillan, 2014.
- Dowling, Linda C.: *Hellenism and Homosexuality in Victorian Oxford*, Ithaca: Cornell University Press, 1994.
- Edelberg, Peter: *Storbyen trækker: Homoseksualitet, prostitution og pornografi i Danmark, 1945-1976*, København: Jurist- og Økonomforbundet, 2012.
- Foucault, Michel: *Viljen til viden: Seksualitetens historie 1*, overs. v. Søren Gosvig Olesen, Frederiksberg: Det lille forlag, 1994 [1976].
- Greenberg, David F.: *The Construction of Homosexuality*, Chicago: University of Chicago Press, 1988.
- Halperin, David M.: *One Hundred Years of Homosexuality: And Other Essays on Greek Love*, London: Routledge, 1990.
- Heede, Dag: *Herman Bang: Mærkværdige læsninger. Toogfirs tableauer*, Odense: Syddansk Universitetsforlag, 2003.
- Heede, Dag: *Hjertebrødre: Krigen om H. C. Andersens seksualitet*, Odense: Syddansk Universitetsforlag, 2005.
- Lützen, Karin: *Hvad hjertet begærer: Kvinders kærlighed til kvinder, 1825-1985*, København: Tiderne skifter, 1986.
- McIntosh, Mary: "The Homosexual Role", *Social Problems*, 16 (2), 1968, 182-192, doi.org/10.2307/800003.
- Murray, Heather: *Not in This Family: Gays and the Meaning of Kinship in Postwar North America*, Philadelphia: University of Philadelphia Press, 2010.
- Nebeling Petersen, Michael: *Somewhere, over the rainbow: Biopolitiske rekonfigurationer af den homoseksuelle figur*, ph.d.-afhandling, København: Københavns Universitet, 2013.
- Nyegaard, Niels: *Perverse forbrydere og gode borgere: Homoseksualitet, heteronormativitet og medborgerskab i Københavns offentlighed, 1906-11*, ph.d.-afhandling, Aarhus: Aarhus Universitet, 2018.
- Pedersen, Karl Peder: *Poul og kærligheden: En kontrærseksuels bekendelser*, København: Gads Forlag, 2021.
- von Rosen, Wilhelm: *Månens Kulør: Studier i dansk bøssehistorie, 1628-1912*, København: Rhodos, 1993.
- von Rosen, Wilhelm: "Denmark 1866-1976: From Sodomy to Modernity". I Jens Rydström og Kati Mustola (red.): *Criminally Queer: Homosexuality and Criminal Law in Scandinavia 1842-1999*, Amsterdam: Aksant, 2007, 61-90.
- Rosenbeck, Bente: *Kvindekøn: Den moderne kvindeligheds historie, 1880-1980*, København: Gyldendal, 1987.
- Rydström, Jens: *Odd Couples: A History of Gay Marriage in Scandinavia*, Amsterdam: Aksant, 2011.
- Shield, Andrew: *Immigrants in the Sexual Revolution: Perceptions and Participations in Northwest Europe*, London: Palgrave Macmillan, 2017.
- Söderström, Göran (red.): *Sympatiens hemlighetsfulla makt: Stockholms homosexuella 1860-1960*, Stockholm: Stockholmia Förlag, 1999.

NIELS NYEGAARD
POSTDOC, PH.D.
SENTER FOR TVERRFAGLIG KJØNNSFORSKNING
UNIVERSITETET I OSLO
NIELS.NYEGAARD@STK.UIO.NO